

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ

ΚΟΜΕΠ Τεύχος: [2005 Τεύχος 4](#)
του Βασίλη Λιόση

Η νεολαία ήταν πάντα στο στόχαστρο της ιμπεριαλιστικής προπαγάνδας και των μηχανισμών της ιδεολογικής χειραγώγησης. Οι τρόποι που χρησιμοποιεί το κεφάλαιο, η αστική τάξη, προκειμένου να μπολιάσει με τη δική της ιδεολογία τη νεολαία, εξελίσσονται διαρκώς. Αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες, την επιστήμη, την τέχνη, τους χώρους αναπαραγωγής της αστικής ιδεολογίας και τα πάσης φύσεως ιδεολογήματα.

Τα τελευταία χρόνια, τα μέσα με τα οποία επιχειρείται η χειραγώγηση των νεολαιίστικων συνειδητήσεων έχουν αποκτήσει μεγαλύτερη ισχύ. Ως ένα βαθμό είναι παλιά και δοκιμασμένα και χρησιμοποιούνται είτε με την κλασική τους μορφή είτε με την εκσυγχρονισμένη. Ωστόσο υπάρχουν και κάποια «νεωτερικά» που έχουν μπει σε λειτουργία. Παλιά και νέα μέσα έχουν έναν και μόνο στόχο: να προετοιμάσουν ανθρώπους, οι οποίοι μέσα από το σχολείο, το πανεπιστήμιο, το στρατό, την παραγωγή να αποτελέσουν «καλολαδωμένα γρανάζια» για την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος.

Σκοπός του άρθρου είναι να παρουσιαστούν κωδικοποιημένα κάποια από τα μέσα, τα οποία χρησιμοποιεί η αστική τάξη για τη χειραγώγηση των νεανικών συνειδητήσεων, να εξεταστεί με ποιο τρόπο αυτά λειτουργούν και επηρεάζουν, καθώς και κάποιες αλλαγές που καταγράφονται σε σχέση με παλαιότερες εποχές. Ασφαλώς, οι μέθοδοι και οι φορείς, μέσω των οποίων εκπορεύεται η χειραγώγηση της νεολαίας και το καναλιζάρισμα της συνειδητήσής της, έχουν μίαν ευρύτητα: η εκκλησία, οι μηχανισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι διαφημίσεις, ο τρόπος διασκέδασης, ο εθελοντισμός, τα τυχερά παιχνίδια, η εικονική πραγματικότητα (virtual reality) είναι μόνο μερικές από τις περιπτώσεις που θα μπορούσε κάποιος να σταθεί και να μελετήσει.

Θα είχε ιδιαίτερη αξία μια εκτεταμένη μελέτη όλων των μεθόδων και μια πλήρης συγκριτική καταγραφή των χρησιμοποιούμενων τρόπων χειραγώγησης των προηγούμενων δεκαετιών και των σημερινών, αλλά κάτι τέτοιο ξεφεύγει από τις επιδιώξεις του συγκεκριμένου κειμένου. Το παρόν άρθρο επιχειρεί να σταθεί σε κάποιες από τις μεθόδους χειραγώγησης που έχουν μίαν ιδιαίτερη αξία ως προς τη θεματολογική τους πολυμορφία (δηλαδή το γεγονός ότι από μόνα τους αποτελούν μια πολυεπίπεδη παρέμβαση στη συνείδηση της νεολαίας). Επιπλέον εξετάζει και κάποιες περιπτώσεις που όλα δείχνουν ότι θα έχουν έναν κυρίαρχο ρόλο στο μέλλον και μάλλον στο άμεσο (αναφερόμαστε στην ηλεκτρονική παρακολούθηση).

Αρχικά πρέπει να γίνουν μερικές απαραίτητες διευκρινίσεις:

α) Τα όσα θα ακολουθήσουν ευθύς παρακάτω δεν αποτελούν *απαραίτητα και πάντα* μια συνειδητή προσπάθεια των επιτελείων της αστικής προπαγάνδας, προκειμένου να πετύχουν τους -επιθυμητούς για τον ιμπεριαλισμό- στόχους. Πρόκειται για καταστάσεις που απορρέουν αντικειμενικά από την πρωταρχική επιδίωξη του κεφαλαίου, που δεν είναι άλλη από το κέρδος και τη συνεχή μεγιστοποίησή του. Ας το πούμε κάπως διαφορετικά: στην προσπάθειά του το κεφάλαιο να μεγιστοποιεί το κέρδος ωθεί τη νεολαία (και όχι μόνο αυτήν) σε ένα συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς, σε συγκεκριμένα μοντέλα ζωής.

β) Οι μέθοδοι χειραγώγησης της συνείδησης που εφαρμόζονται στη νεολαία δεν αφορούν αυτήν αποκλειστικά. Παρόμοιες μέθόδους συναντούμε και στις μεγαλύτερες ηλικίες ή και στις γυναίκες στην ίδια μορφή ή σε παραλλαγές της.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ

Η ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ

Είναι γνωστό ότι οι ιμπεριαλιστικοί οργανισμοί προωθούν την εφαρμογή ενός πολυδαίδαλου νομικού εποικοδομήματος, μέσω του οποίου επιχειρείται η πρόκληση φόβου, η καταγραφή απόψεων και συμπεριφορών, η άσκηση βίας στους εργαζόμενους, η πρόληψη κοινωνικών εξεγέρσεων, ο απόλυτος έλεγχος των λαών. Η συμφωνία του Σένγκεν, το σύστημα Εσελον, η ετεροδικία των ΗΠΑ, το ευρωσύνταγμα, ο έλεγχος στα αεροδρόμια και όχι μόνο σε αυτά με πρόσχημα την τρομοκρατία, η δημοτική και η κάθε είδους ιδιωτική αστυνομία, μηχανισμοί που δε διαφέρουν και πολύ από την κρατική αστυνομία και τους κρατικούς μηχανισμούς καταστολής, υπογραμμίζουν την παραπάνω διαπίστωσή μας.

Οι νέες τεχνολογίες παίζουν ένα σημαντικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια. Μια χαρακτηριστική περίπτωση αυτού του εγχειρήματος είναι η εμφύτευση των ηλεκτρονικών τσιπ ή η προσάρτηση ηλεκτρονικών συσκευών στο ανθρώπινο σώμα σε ορισμένες κατηγορίες του πληθυσμού. Αναφερόμαστε στις συσκευές ηλεκτρονικού εντοπισμού που τοποθετούνται στα χέρια ή στα πόδια ανθρώπων που έχουν καταδικαστεί σε μικρές ποινές ή βρίσκονται σε κατ' οίκον περιορισμό και που πρωτοχρησιμοποιήθηκαν στις ΗΠΑ. Εκτιμάται ότι αυτό το πρόγραμμα σωφρονισμού εφαρμοζόταν το 1997 σε περίπου 20.000 ανθρώπους, προκειμένου να «αποσυμφορηθούν οι αμερικανικές φυλακές» και «να μη συνυπάρχουν εντός των φυλακών, οι κοινοί εγκληματίες με ανθρώπους που έχουν υποπέσει σε μικρές παραβάσεις». Το πρόγραμμα πολύ γρήγορα εκσυγχρονίστηκε, αφού το 2002 τα ηλεκτρονικά βραχιόλια μίκρυναν και πλέον υπάρχει η δυνατότητα εμφύτευσης και μάλιστα όχι μόνο για παραβάτες του ποινικού κώδικα. Τα μικροτσιπ μπορεί πλέον να τα

χρησιμοποιήσει ο οποιοσδήποτε «για την παρακολούθηση της υγείας του», αλλά και «για την ασφάλειά του, αφού θα μπορεί για παράδειγμα να κάνει τις αναλήψεις από τα τραπεζικά μηχανήματα σαρώνοντας το δικό του μικροσίπ»[1]. Πρέπει να σημειώσουμε ότι ακόμα και στις ΗΠΑ υπήρξαν αντιδράσεις για την εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων, κάτι που δείχνει ότι ο κόσμος δεν ήταν στο σύνολό του ή εν πάση περιπτώσει στην πλειονότητά του έτοιμος να τα αποδεχτεί και να μπει σε μια τέτοια διαδικασία. Αυτό σήμαινε ένα απλό πράγμα: το πείραμα έπρεπε να «δουλευτεί» καλύτερα, δηλαδή να επιτευχθεί ένας εθισμός από τις μικρές ηλικίες και μάλιστα από τις παιδικές. Έτσι, οι Ιάπωνες πήραν τη σκυτάλη και ένα ανάλογο πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε δημόσια δημοτικά σχολεία. Το πρόβλημα που εντοπίστηκε από τους εμπνευστές του προγράμματος ήταν το σκασιαρχείο των μαθητών. Με την προσαρμογή μιας συσκευής στις σχολικές τσάντες θα γινόταν δυνατή η εξακρίβωση της απουσίας των μαθητών από το σχολείο. Η αιτιολογία είναι προφανώς αστεία, αφού η διαπίστωση της απουσίας μπορεί να γίνει με τους κλασικούς τρόπους που εδώ και χρόνια εφαρμόζονται. Αντίστοιχα αστείες δικαιολογίες συναντάμε και στην «πολιτισμένη» Ευρώπη, αφού σε οικοτροφείο της Μ. Βρετανίας τοποθετήθηκε στο εστιατόριο ανιχνευτής ίριδας, προκειμένου να εντοπίζονται όσοι περνάνε για δεύτερη φορά με το δίσκο τους για μια επιπλέον μερίδα φαγητού (!!!).

Η εφαρμογή της ηλεκτρονικής παρακολούθησης στις παιδικές κι εφηβικές ηλικίες έχει λοιπόν ένα στόχο: τον εθισμό από τις μικρές ηλικίες της διαδικασίας της παρακολούθησης και του ελέγχου της προσωπικής ζωής, προκειμένου να εντοπίζονται τα «αντικοινωνικά» στοιχεία, οι «ανυπάκουοι» και να απομονώνονται από το υπόλοιπο σώμα της κοινωνίας και να τιμωρούνται. Μάλιστα, το γεγονός ότι ένας πιτσιρικάς μεταφέρει πάνω του μια ηλεκτρονική συσκευή το παρουσιάζουν ως κάτι που είναι «must», κάτι που σημαίνει ότι όποιος δε διαθέτει τη συσκευή θα είναι εκτός κλίματος[2].

Η νεολαία λοιπόν προετοιμάζεται (την προετοιμάζουν) εντατικά και με πολύ έξυπνο τρόπο. Η παρακολούθηση είναι αθώα ή ακόμα καλύτερα είναι για το «καλό της» και το «καλό της κοινωνίας». Έτσι, όταν αργότερα το παιδί ενηλικιωθεί θα έχει μειωμένες ως και εξαφανισμένες αντιστάσεις που θα αφορούν τόσο στον τρόπο με τον οποίο θα το παρακολουθούν, όσο και στα εργασιακά και άλλα προβλήματα που θα αντιμετωπίζει, αφού θα γνωρίζει ότι τυχόν αντιστάσεις θα έχουν επιπτώσεις και μάλιστα άμεσες, εφόσον ο εντοπισμός του θα είναι εξαιρετικά εύκολος για τους κατασταλτικούς μηχανισμούς.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Τα παιχνίδια με τα οποία μεγάλωσαν προηγούμενες γενιές σχεδόν έχουν μπει στο μουσείο. Οι βόλοι, οι σβούρες, οι ξύλινες κατασκευές κ.ά. μάθαιναν με έναν άμεσο τρόπο στα παιδιά νόμους και φαινόμενα της φύσης. Την αρχή διατήρησης της ενέργειας, την κρούση, τη στροφορμή... Βοηθούσαν στην ανάπτυξη της φαντασίας, τη δημιουργικότητα, την εφευρετικότητα. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να γίνεται και σήμερα ή εν πάση περιπτώσει γίνεται αλλά πολύ περιορισμένα από τα κλασικά ή από νέα παιχνίδια. Τα πράγματα, όμως, έχουν αλλάξει εντυπωσιακά. Ένα μεγάλο πλήθος εφήβων και παιδιών χειρίζονται με εντυπωσιακό τρόπο τον προσωπικό τους υπολογιστή και το παιχνίδι από τις αλάνες έχει μεταφερθεί στο κλειστό διαμέρισμα και στην οθόνη του υπολογιστή. Επιμένουμε όπως και σε άλλο σημείο του κειμένου: το μέσο δεν είναι από μόνο του προβληματικό. Το θέμα είναι η χρήση του και το μήνυμα που εκπέμπει. Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών για ψυχαγωγία είναι ένα μάλλον πρόσφατο φαινόμενο που οι προηγούμενες γενιές δε βίωσαν. Είναι από τα πλέον ισχυρά μέσα χειραγώγησης της νεανικής συνείδησης και θα εξηγήσουμε το γιατί. Πρώτα από όλα θα σταθούμε σε μερικές επιπτώσεις βιολογικού χαρακτήρα. Σύμφωνα με τον ειδικό καθηγητή Ριούτα Καβασίμα και την ομάδα του στο πανεπιστήμιο Τοχούκου στην Ιαπωνία, αφού μετρήθηκε το επίπεδο δραστηριότητας του μυαλού εκατοντάδων νέων ηλικίας 13-19 ετών, οι οποίοι έπαιζαν ένα ηλεκτρονικό παιχνίδι της εταιρείας Νιντέντο, διαπιστώθηκε ότι το ηλεκτρονικό παιχνίδι προκαλούσε διέγερση μόνο εκείνων των τμημάτων του εγκεφάλου που αφορούν στην όραση και στην κίνηση. Αντίθετα, δραστηριότητες όπως η εκτέλεση αριθμητικών πράξεων προκαλούσαν διέγερση και του αριστερού και του δεξιού ημισφαιρίου του μετωπιαίου λοβού, δηλαδή της περιοχής που σχετίζεται με τη μάθηση, τη μνήμη και τα συναισθήματα. Να σημειώσουμε ότι ο μετωπιαίος λοβός αναπτύσσεται μέχρι την ηλικία των 20 ετών και παίζει σημαντικό ρόλο στον έλεγχο της συμπεριφοράς του ατόμου, όπως στην ικανότητα αυτοκυριαρχίας. Στους μαθητές λοιπόν που έπαιζαν ηλεκτρονικά παιχνίδια, διακοπτόταν η ανάπτυξη του μυαλού με αποτέλεσμα να επηρεάζεται ο έλεγχος αντικοινωνικών συμπεριφορών[3]. Ας δούμε ένα παράδειγμα για το πώς εκφράζεται αυτή η αντικοινωνική συμπεριφορά. Σε έρευνα που διεξήχθη με μαθητές αμερικανικού κολεγίου, διαπιστώθηκε ότι όσοι μαθητές έπαιζαν για 20 λεπτά ένα βίαιο βιντεοπαιχνίδι έκαναν 4 φορές περισσότερη ώρα να αποφασίσουν να βοηθήσουν κάποιον που είχε δεχτεί επίθεση στο διάδρομο της σχολής, σε σχέση με αυτούς που είχαν παίξει ένα βιντεοπαιχνίδι χωρίς βία[4]. Επομένως -όπως και στην περίπτωση της τηλεόρασης που θα δούμε παρακάτω- τα αποτελέσματα είναι μόνο κατ' αρχάς βιολογικά, αφού βλέπουμε ότι συνοδεύονται από συγκεκριμένα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς. Μαζί όμως με αυτές τις κοινωνικοβιολογικές επιπτώσεις που περιγράψαμε δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι συνυπάρχουν και άλλου είδους κοινωνικές επιπτώσεις. Μιλάμε για την απομόνωση του νέου που ασχολείται μόνος του με το ηλεκτρονικό του παιχνίδι, χωρίς επαφή με τους συνομηλίκους του, με αποτέλεσμα την αποκοινωνικοποίησή του ή τη μη κοινωνικοποίησή του. Το πρόβλημα έχει πάρει τέτοιες διαστάσεις που, στη λογική του «θεραπεύειν» και ότι του «προλαμβάνειν», στη Γερμανία λειτουργεί «...ένα «θεραπευτήριο» ειδικευμένο για παιδιά και εφήβους που παρουσιάζουν εξάρτηση από τον υπολογιστή τους και γενικότερα από τα ηλεκτρονικά μέσα...»[5].

Η προβολή της βίας και του πολέμου μέσω των ηλεκτρονικών παιχνιδιών είναι μια ακόμα σοβαρή διάσταση του ζητήματος. Μάλιστα, οι πολεμικές βιομηχανίες έχουν άμεση εμπλοκή στο σχεδιασμό και στην εξέλιξη των ηλεκτρονικών παιχνιδιών. Για παράδειγμα, το 1993, η εταιρεία Kaiser Electro-Optics που κατασκευάζει οθόνες για τα ελικόπτερα Apache, υπέγραψε συμφωνία με τη Visions of Reality, μια εταιρεία κατασκευής παιχνιδιών για αίθουσες ψυχαγωγίας. Έτσι, ο κάθε νέος μπορεί να βιώσει τη «συγκίνηση» ενός βομβαρδισμού. Ακόμα, η Lockheed Martin, η μεγαλύτερη πολεμική βιομηχανία των ΗΠΑ, συνεργάζεται με τη βιομηχανία ηλεκτρονικών παιχνιδιών Sega. Η σχέση και τα οφέλη είναι αμφίδρομα και πολλαπλά. Οι εταιρείες παιχνιδιών βελτιώνουν την «ποιότητα» των προϊόντων τους με την απόκτηση πιο εντυπωσιακών εφέ, γραφικών κλπ. Αυτό σημαίνει νέες αγορές προϊόντων. Οι πολεμικές εταιρείες με τη σειρά τους αποκτούν εξομοιωτές πολέμου μειώνοντας το κόστος παραγωγής.

Τέλος, ο νέος που συμμετέχει με τη χρήση του παιχνιδιού δεν αποτελεί πλέον τον παθητικό τηλεθεατή που παρακολουθεί απλώς τα δρώμενα μιας πολεμικής ταινίας από το δέκτη της τηλεόρασής του. Τώρα, συμμετέχει ενεργά. Έχει τη δυνατότητα να σχεδιάζει τον τρόπο με τον οποίο θα πολεμήσει κι όταν σκοτώνει τον εχθρό, τότε ανταμείβεται, προχωρώντας στο επόμενο επίπεδο του παιχνιδιού. Κάποιες στιγμές η σχέση χειραγώγησης-κέρδους γίνεται πιο περίπλοκη: εκτιμάται ότι ο πόλεμος στον Κόλπο έδωσε στη βιομηχανία των ηλεκτρονικών παιχνιδιών την ώθηση που χρειαζόταν σε μια στιγμή που οι ιδέες είχαν στερέψει. Έτσι, κυκλοφόρησαν παιχνίδια με φόντο τις ερήμους της Ανατολής, όπου ο παίκτης κυνηγάει μη Χριστιανούς τρομοκράτες και κάποιο «παρανοϊκό δικτάτορα» με σκοπό να τον τιμωρήσει (η ομοιότητα οπωσδήποτε και δεν είναι συμπτωματική). Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται μια σειρά παιχνίδια, όπως το imperialisme και το Red Alert. Στο πρώτο, ανάμεσα στα άλλα, ο παίκτης μπορεί να επεμβαίνει σε κράτη που παραβιάζουν τα όρια της αυτονομίας τους, ενώ στο δεύτερο οι κακοί της υπόθεσης είναι οι Σοβιετικοί. Η «κόκκινη αρκούδα» επελαύνει με τα στρατιωτικά της μέσα σε πόλεις της Δυτικής Ευρώπης, οπότε και καλείται ο παίκτης να σώσει την ανθρωπότητα από την «κομμουνιστική βαρβαρότητα»^[6]. Σε αυτή λοιπόν την περίπτωση των ηλεκτρονικών παιχνιδιών, τα πράγματα γίνονται μάλλον περισσότερο επικίνδυνα σε σχέση με την «κλασική» **τηλεόραση**. Κι αυτό, γιατί δεν επιχειρείται μόνο η ιδεολογική χειραγώγηση αλλά και η **πληρέστερη ψυχολογική προετοιμασία για τους επερχόμενους ιμπεριαλιστικούς πολέμους, μέσα από την ενεργό συμμετοχή του υποκειμένου**. Τελικά, θα πρέπει να τονίσουμε ότι η προβολή της βίας μέσα από αυτά τα ηλεκτρονικά παιχνίδια έχει συγκεκριμένο ταξικό περιεχόμενο, αφού οι πόλεμοι που προβάλλονται είναι **ιμπεριαλιστικοί, με διαστρέβλωση μάλιστα των αιτιών τους**.

Η ΚΙΝΗΤΗ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑ

Δεν υπάρχει ίσως καλύτερος τρόπος από το να παραθέσουμε ορισμένα στοιχεία, τόσο ενδιαφέροντα όσο και ανησυχητικά, που έχουν να κάνουν με τη χρήση κινητών τηλεφώνων στις παιδικές και εφηβικές ηλικίες:

- α) Οι νέοι ηλικίας από 12 ως 18 ετών χρησιμοποιούν το κινητό τους από 1 ως 6 ώρες το μήνα.
  - β) Στις ηλικίες 16-28 ετών, οι 9 στους 10 έχουν τουλάχιστον ένα κινητό τηλέφωνο και αλλάζουν κινητό κάθε 13 μήνες.
  - γ) Ο αριθμός των γραπτών μηνυμάτων που στέλνουν τα παιδιά και οι νέοι ανά μήνα, κυμαίνονται από 100 ως 160!
  - δ) Για την παραπάνω περίπτωση τα παιδιά μέχρι 16 ετών χρησιμοποιούν καρτοκινητά σε ποσοστό που ξεπερνά το 90%, η δαπάνη τους υπολογίζεται σε 7 κάρτες ανανέωσης χρόνου ομιλίας το μήνα, αξίας από 35 ως 42 ευρώ.
  - ε) Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε πανευρωπαϊκό επίπεδο διαπιστώθηκε ότι οι ώρες ενασχόλησης δεν είναι μόνο για ομιλία και αποστολή μηνυμάτων αλλά και για αποστολή φωτογραφιών, φωτογράφιση, για ηλεκτρονικά παιχνίδια κ.ά.
  - στ) Στη Νορβηγία τα παιδιά πάνω από 14 ετών διαθέτουν κινητό τηλέφωνο σε ποσοστό 100% (!!!), ενώ στο Χονγκ-Κονγκ στις ηλικίες κάτω των 13 ετών διαθέτουν κινητό σε ποσοστό 25%^[7]!!!
- Μάλλον δε χρειάζεται να έχει κάποιος ιδιαίτερα θεωρητικά εφόδια για να καταλάβει ότι αυτές οι αλλαγές που φωτογραφίσαμε και που αφορούν σε κάποιες συνήθειες της νεολαίας, θα έχουν ή και έχουν σοβαρές επιπτώσεις στις κοινωνικές της σχέσεις. Από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί διαπιστώθηκε ότι οι περισσότερες σχέσεις μεταξύ των νέων ξεκινάνε με την αποστολή μηνυμάτων, ενώ οι μισές περίπου διακόπτονται δια της ίδιας μεθόδου!!! Ακόμα, το 75% δεν μπορεί να αντέξει χωρίς το κινητό του, κάτι που σημαίνει την εμφάνιση ενός «τεχνολογικού εθισμού». Σε αυτό το σημείο λοιπόν εντοπίζεται ένα σοβαρό πρόβλημα κοινωνικοποίησης των νέων. *Οι νέοι απ' ό,τι φαίνεται δεν κοινωνικοποιούνται μόνο μέσω των άμεσων επαφών με τους συνομηλίκους τους και των άλλων ηλικιακών ομάδων, αλλά και μέσω μιας ιδιόμορφης επικοινωνίας που λαμβάνει χώρα και που φαίνεται να κερδίζει έδαφος έναντι των «παραδοσιακών».* Πρόκειται για μια στρεβλή κοινωνικοποίηση ή τρόπον τινά για αποκοινωνικοποίηση. Ο νέος δεν μπαίνει στη διαδικασία να κάνει φιλίες ή σχέσεις με τον αυθορμητισμό που τον διακρίνει. Την αμεσότητα της ανθρώπινης επαφής την αντικαθιστά η επικοινωνία μέσω του κινητού τηλεφώνου. Ο νέος αρχίζει και θεωρεί φυσιολογική μια τέτοια επικοινωνία κι έτσι προετοιμάζεται να δεχτεί και τις «νέες μορφές ταξικής πάλης» που πλασάζονται τον τελευταίο καιρό και που απευθύνονται κυρίως στη νεολαία.
- Εγκαινιάστηκαν με την αποστολή μηνυμάτων διαμαρτυρίας για τον πόλεμο του Ιράκ, ενώ τώρα πια παίρνουν πιο «προωθημένες» μορφές.* Αναφέρουμε ως χαρακτηριστικό παράδειγμα την άποψη που προπαγανδίζεται και σύμφωνα με την οποία έχουμε μπροστά μας το φαινόμενο «flash mobbing». Πρόκειται για ένα φαινόμενο

που πραγματοποιείται με τη χρήση της κινητής τηλεφωνίας με τον εξής τρόπο: άγνωστοι ξεκινάνε και στέλνουν σε αγνώστους μηνύματα, προκειμένου να συγκεντρωθούν σε κάποιο σημείο χωρίς να υπάρχει κάποιος στόχος. Κάτι τέτοιο έγινε στο Λονδίνο, όπου συγκεντρώθηκαν 200 άτομα σε ένα κατάστημα επίπλων χωρίς λόγο. Μάλιστα, κατά κάποιους επιφανείς θεωρητικούς «...αυτό αναμφίβολα (σ.σ. η έλλειψη σκοπού) αποτελεί πρόβλημα για τους πολιτικούς, οι οποίοι έχουν συνηθίσει να ενημερώνουν οργανωμένα γκρουπ που έχουν προγραμματίσει τις συγκεντρώσεις τους, όπως συνδικάτα ή οπαδούς κομμάτων, που αποτελούν «λογικές» ομάδες ανθρώπων με προβλέψιμη συμπεριφορά» (οι υπογράμμιση δική μας)[8]. Επομένως, αυτή η «αθώα» αποστολή μηνυμάτων σε καμία περίπτωση δεν είναι τόσο αθώα όσο φαίνεται. Μπορεί να αξιοποιείται και για τη διαμόρφωση άποψης σχετικά με τις μορφές και το περιεχόμενο πάλης που θα (πρέπει να) υιοθετεί η νεολαία.[9]

Η χειραγώγηση ωστόσο δε σταματά μόνο σε αυτά τα οποία περιγράψαμε. Συνεχίζεται και με άλλους τρόπους. Οι εταιρείες κινητής τηλεφωνίας επιδιώκουν να αποκτήσουν ένα κοινωνικό προσωπείο, ενταγμένο μάλιστα σε ένα από τα νέα αστικά ιδεολογήματα και συγκεκριμένα αυτό της «εταιρικής κοινωνικής ευθύνης». Συγκεκριμένα η Cosmote παρέχει υποτροφίες στους ασθενέστερους οικονομικά φοιτητές της ελληνικής περιφέρειας. Έτσι, συντελούνται πολλοί στόχοι: παρουσιάζεται το πρότυπο του «υπεύθυνου» και «φιλόανθρωπου» καπιταλιστή, ενώ συγχρόνως κατασκευάζεται η «δυνατότητα» δημιουργίας του «ανθρώπινου» καπιταλισμού. Παράλληλα οι εταιρίες κινητής τηλεφωνίας με αυτόν τον τρόπο κάνουν μια καλή διαφήμιση για την αγορά των νέων τους προϊόντων. Επίσης, δε θα πρέπει να παραβλέψουμε την προσπάθειά τους να απαλλαγούν από τις ευθύνες για την επιβλαβή -όπως όλα δείχνουν- χρήση των κινητών τηλεφώνων[10].

Ανακεφαλαιώνοντας υπογραμμίζουμε τα εξής: το κινητό τηλέφωνο όχι μόνο διαφοροποιείται δραματικά από το σταθερό αλλά και από τις πρώτες μορφές του ίδιου του κινητού. Στην αρχή ήταν απλώς μόνο για αποστολή και για αποδοχή κλήσεων. Τώρα πια έχει μετατραπεί σε ένα πολυχρηστικό εργαλείο: τηλέφωνο, φωτογραφική κάμερα, βιντεοκάμερα, σύνδεση με τον υπολογιστή και με το διαδίκτυο, παιχνιδιομηχανή, αποστολή γραπτών μηχανημάτων κλπ.

Αυτή η νέα πραγματικότητα απευθύνεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στη νεολαία και της διαμορφώνει μια «πολιτιστική στάση». Η νεολαία μειώνει τις κοινωνικές της επαφές που πραγματοποιούνταν με άμεσο τρόπο και τώρα πια γίνονται με τη χρήση και ενός διάμεσου, του κινητού τηλεφώνου. Αυτό σημαίνει πιθανότατα μια σοβαρή επίπτωση στην έννοια και στην πραγματικότητα που λέγεται συλλογικότητα. Οι εταιρείες κινητής τηλεφωνίας όχι μόνο αδιαφορούν για κάτι τέτοιο, αλλά το ενισχύουν επιπλέον, αφού πρωτίστως τους ενδιαφέρουν οι αυξημένες πωλήσεις, με τη νεολαία να αποτελεί σοβαρό τμήμα της πελατείας τους (άλλωστε γνωρίζοντας οι εταιρείες κινητής τηλεφωνίας ότι η νεολαία είναι πιο ευάλωτη στη διαφήμιση και στο «νέο» ενέτιαν την προβολή των προϊόντων τους με χειροπιαστά αποτελέσματα στους νέους) και παράλληλα ως μέρος κι αυτές των μονοπωλίων κοιτάζουν τα πράγματα στρατηγικά: οι νέες βάρδιες της εργατικής τάξης και γενικότερα των εργαζομένων θα πρέπει να λειτουργούν ατομικά. Ο στόχος, π.χ. για κατάρτηση των συλλογικών συμβάσεων και η αντικατάστασή τους από τις ατομικές μπορεί να κάνει πιο κατανοητό τον παραπάνω ισχυρισμό μας.[11]

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ: ΕΝΑΣ ΙΔΙΟΤΥΠΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΕΘΙΣΜΟΥ

Πριν την οποιαδήποτε κριτική μας στον τρόπο που συμβάλλει η **τηλεόραση** στη διαμόρφωση της συνείδησης της νεολαίας οφείλουμε να κάνουμε ξανά μια απαραίτητη διευκρίνιση: *το πρόβλημα δεν είναι το μέσο, αλλά ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται, από ποιον ελέγχεται και τι σκοπούς εξυπηρετεί. Οποιαδήποτε άποψη που φορτώνει «όλα τα κακά του κόσμου» σε αυτές καθ' εαυτές τις νέες τεχνολογίες και που επικαλείται μια αναβίωση του κινήματος των λουδιτών, δε μας βρίσκει καθόλου σύμφωνους. Πρόκειται μάλιστα για απόψεις που εκφράζουν χαμηλό επίπεδο πολιτικής συνείδησης και που προωθούνται και προβάλλονται ποικιλοτρόπως, αφού δεν αφήνουν τον κόσμο να δει την πηγή του προβλήματος, αλλά μόνο το φαινόμενο κι αυτό με στρεβλό τρόπο.*

Γιατί στον τίτλο μας υποστηρίζουμε ότι η **τηλεόραση** αποτελεί έναν ιδιότυπο τρόπο εθισμού;

Ας δούμε μερικά από τα συμπτώματα τα οποία καταγράφονται κατά την παρακολούθηση της:

α) Ενώ μεγάλο μέρος από αυτούς που παρακολουθούν **τηλεόραση** δηλώνουν δυσαρεστημένοι από αυτά που παρακολουθούν (40% των ενηλίκων και 70% των εφήβων), εν τούτοις εξακολουθούν και βλέπουν **τηλεόραση**.

β) Τα ηλεκτροεγκεφαλογραφήματα τα οποία έγιναν την ώρα της παρακολούθησης της **τηλεόρασης** έδειξαν χαμηλότερη πνευματική διέγερση κατά την τηλεθέαση από αυτή που καταγραφόταν σε άλλες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα το διάβασμα.

γ) Ενώ η αίσθηση της χαλαρότητας που υπάρχει κατά τη διάρκεια της τηλεθέασης τερματίζεται με το κλείσιμο του δέκτη, τα αισθήματα μειωμένης πνευματικής διέγερσης συνεχίζονται.

δ) Καταγράφεται ένα εξαρτημένο αντανακλαστικό, βάση του οποίου το άνοιγμα του τηλεοπτικού δέκτη συνδέεται με το αίσθημα της χαλάρωσης, ενώ το κλείσιμο του δέκτη σημαίνει επαναφορά του άγχους και της δυσφορίας[12].

Τα συμπτώματα αυτά φαίνεται να μοιάζουν με τα συμπτώματα εξάρτησης που παρουσιάζονται όταν το υποκείμενο λαμβάνει εξαρτησιογόνες ουσίες. Αυτά τα συμπτώματα εκδηλώνονται με τον πλέον βίαιο τρόπο

και στα παιδιά και μάλλον δε χρειάζεται κανένας να είναι ειδικός προκειμένου να καταλάβει τη ζημιά που υφίσταται ο παιδικός και νεανικός εγκέφαλος, διευκρινίζοντας παράλληλα ότι *το πρόβλημα δεν είναι μόνο βιολογικής φύσης αφού η πολύωρη παρακολούθηση διαμορφώνει μια στάση ζωής κι ένα συνειδησιακό εγκλωβισμό. Δημιουργείται συχνά η ψευδαίσθηση ότι με την παρακολούθηση των τηλεοπτικών προγραμμάτων «αποσπάσαι από τη δυσάρεστη πραγματικότητα που βιώνεις, μεταφέρεσαι σε έναν άλλο κόσμο που σου αδειάζει το μυαλό από τις έγνοιες που σε βασανίζουν διαρκώς». Αντίθετα, «το να σκέφτεσαι συνεχώς τα προβλήματα, να αναζητάς τις αιτίες τους, να επιδιώκεις μίαν αγωνιστική στάση για την αντιμετώπισή τους, απλώς θα σου εντείνει τα άγχη σου»... Αυτό είναι το μήνυμα που τελικά περνά υποσυνείδητα. Τώρα, αν σκεφτούμε ότι τα Ελληνόπουλα ηλικίας 4-15 ετών βλέπουν **τηλεόραση** κατά μέσο όρο δυόμισι ώρες την ημέρα[13], δηλαδή κάποια από αυτά ξεπερνούσαν τις τρεις ώρες παρακολούθησης, πιθανώς και τις τέσσερις, είναι ευνόητο τι μπορεί να σημαίνει αυτό για τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Οι επιπτώσεις σε κάποιες περιπτώσεις είναι εντυπωσιακές και συνδέονται όχι μόνο με τη διάρκεια παρακολούθησης αλλά και με το περιεχόμενο των όσων βλέπει το παιδί[14]. Καταγράφουμε μερικές ενδιαφέρουσες επιστημονικές διαπιστώσεις που δείχνουν είτε άμεσα είτε έμμεσα τον τρόπο χειραγώγησης της νεολαίας και τον τρόπο διαμόρφωσης της συνειδησής της:*

Μεγάλο ρόλο στα παιδικά κι εφηβικά προγράμματα (κινούμενα σχέδια, ταινίες κλπ.) παίζει η βία. Σύμφωνα με κάποια στοιχεία[15] ένας Αμερικανός έφηβος στα 18 του χρόνια έχει παρακολουθήσει στην **τηλεόραση** 200.000 πράξεις βίας, εκ των οποίων οι 40.000 είναι φόνοι. Σε διάστημα 18 ωρών οι δημοσιογράφοι του περιοδικού «TV Guide» μέτρησαν 1.846 πράξεις βίας στα προγράμματα ενός δείγματος που αποτελούσαν δέκα σταθμοί. Σύμφωνα με άλλη έρευνα που διήρκεσε 17 χρόνια και που παρακολουθήθηκαν 700 παιδιά από την ηλικία των 6 ετών ως την ενηλικίωση, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά που ξόδευαν πάνω από 3 ώρες την ημέρα παρακολουθώντας **τηλεόραση** στην ηλικία των 14 ετών ήταν 4 φορές πιο πιθανό να έχουν δράσει επιθετικά ως την ηλικία των 22 ετών, σε σχέση με εκείνα τα παιδιά που έβλεπαν λιγότερο από 1 ώρα **τηλεόραση**[16].

Μια άλλη μελέτη υποστηρίζει ότι «από 1,4 σκηνές βίας ανά λεπτό το 1996 στην ελληνική **τηλεόραση**, φτάσαμε σε 3-4 σκηνές βίας ανά λεπτό το 1999. Συγχρόνως, αν συγκρίνει κάποιος ταινίες του παρελθόντος με σύγχρονες, θα διαπιστώσει χωρίς πολλή έρευνα ότι οι περισσότερες σκηνές βίας των παλαιότερων παραγωγών σήμερα φαίνονται φυσιολογικές ή «αφελείς» ως προς την απεικόνιση της βίας. Αν συγκρίνουμε τις ταινίες, παρατηρούμε ότι στο «Batman» του 1966 δεν υπάρχει θάνατος, ενώ στην επανέκδοση του 1989 καταγράφονται 41 θάνατοι. Στο «Robocop 1» του 1987 καταγράφονται 32 θάνατοι και στο «Robocop 2» του 1991, 81 θάνατοι. Στο «Rabbo 1» υπάρχουν 62 θάνατοι και στο «Rabbo 3» καταμετρούνται 106 θάνατοι και 245 σκηνές βίας»[17].

Πώς άραγε εξηγείται η αύξηση των σκηνών βίας στις ταινίες, τις οποίες παρακολουθούν σε μεγάλο βαθμό νεολαίοι, αλλά ακόμα και σε ταινίες που απευθύνονται καθαρά σε παιδιά και νέους όπως «ο άρχοντας των δαχτυλιδιών»; Ταινίες που προβάλλονται και στον κινηματογράφο και στις τηλεοράσεις; Αν δούμε την επεκτατική πολιτική του ιμπεριαλισμού, που τα τελευταία χρόνια παίρνει νέες διαστάσεις με τη διεξαγωγή περιφερειακών πολέμων, θα πάρουμε μια πειστική απάντηση που δεν είναι απλώς πειστική γιατί είναι αληθοφανής, αλλά γιατί στηρίζεται στην ίδια την αλήθεια. Οι ΗΠΑ, η ΕΕ και οι μηχανισμοί στρατιωτικής επιβολής της θέλησής τους (ΝΑΤΟ και ευρωστρατός) πρέπει ανά πάσα στιγμή, όταν θεωρηθεί αναγκαίο, να παρεμβαίνουν στρατιωτικά με μισθοφορικούς στρατούς και να ελέγχουν τις πολιτικές εξελίξεις κατά το δοκούν. Αυτό όμως απαιτεί όχι μόνο τη «σωστή» εκπαίδευση των μισθοφόρων, αλλά και το ολοκληρωτικό «δόσιμό» τους σε ψυχολογικό και ιδεολογικό επίπεδο. Απαιτεί στρατιώτες που θα είναι εθισμένοι στην ιδέα να σκοτώσουν και να σκοτωθούν, να χρησιμοποιήσουν βία χωρίς διάκριση σε αντίπαλους στρατιώτες, σε αιχμαλώτους, σε τραυματίες, σε παιδιά και άμαχα τμήματα του πληθυσμού. Για το ότι αυτό πράγματι συμβαίνει και δεν υποθέτουμε ότι απλώς θα συμβεί, αρκεί να στρέψουμε τα βλέμματά μας στην κατοχή του Ιράκ, όπου τα παραδείγματα αφθονούν (βασανιστήρια στους Ιρακινούς κρατούμενους, εκτελέσεις παιδιών και τραυματιών εν ψυχρώ κλπ.).

Στη συγκεκριμένη περίπτωση των ταινιών τύπου «Rabbo» υποστηρίζουμε ότι δεν πρόκειται για κατασκευάσματα που επιδιώκουν μόνο να «κόψουν εισιτήρια» για την αποκόμιση κερδών, αλλά ότι πιθανόν -για να μην πούμε σίγουρα- πρόκειται για κατασκευάσματα κατά παραγγελία (ας θυμηθούμε το σωτήρα Σταλόνε που έσωζε τους «άμοιρους» Αφγανούς από τη σοβιετική «δικτατορία»).

Το μήνυμα της βίας είναι μόνο μια πλευρά που μπορεί κανείς να σημειώσει στον τρόπο με τον οποίο χειραγωγείται η νεανική συνείδηση μέσω της **τηλεόρασης**. Μια άλλη πλευρά έχει να κάνει με τη διαμόρφωση των «καταναλωτικών προτύπων»: «σύμφωνα με πανεθνική έρευνα του συγκεκριμένου φύλλου (σ.σ. εννοεί την εφημερίδα Die Zeit), οι έφηβοι ηλικίας 12-18 ετών γνωρίζουν ήδη 130 μάρκες ρούχων, 100 τύπους περιοδικών, 93 είδη γλυκών και σνακς, καθώς και 80 και πλέον διαφορετικά αναψυκτικά και χυμούς»[18]. Σε μεγάλο βαθμό μια τέτοια αντίληψη -του να γνωρίζω δηλαδή τις φίρμες μιας μεγάλης γκάμας προϊόντων- την καλλιεργεί η **τηλεόραση**. Ο στόχος είναι διττός: από τη μια η νεολαία πρέπει κι αυτή να συμβάλλει μέσω της κατανάλωσης στα κέρδη των μονοπωλίων, από την άλλη η νεολαία, και ως νεολαία, και ως αυριανή βάρδια της εργατικής τάξης, θα πρέπει να περιορίζει τη σκέψη της στο πώς θα καταναλώσει (όχι πώς θα ζήσει καλύτερα) και στο τι θα καταναλώσει, προκειμένου το προϊόν που καταναλώνει να το χρησιμοποιήσει ως μέσο κοινωνικής προβολής (αυτό το τελευταίο έχει ολέθριες επιπτώσεις, αφού συχνά συγκροτούνται εφηβικές συμμορίες που ως στόχο έχουν την κλοπή κινητών τηλεφώνων, παπουτσιών και άλλων ειδών. Οι συμμορίες

αυτές έχουν πλέον διάδοση όχι μόνο στις ΗΠΑ αλλά και στα καθ' ημάς). Βέβαια θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τα μονοπώλια καλούνται να λύσουν μίαν (άλυτη) αντίφαση μέσα από αυτή τη διαδικασία. Στη μια πλευρά του αντιφατικού δίπολου βρίσκεται η επιθυμία των μονοπωλίων για εκτεταμένη κατανάλωση που συνεχώς πρέπει να διευρύνεται και από την άλλη η συνεχής επιδίωξή τους να πέφτει η τιμή της εργατικής δύναμης. Ακόμα, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι τα πρότυπα που δημιουργούνται δεν αντιστοιχούν σε ανύπαρκτες ανάγκες αλλά σε απολύτως υπαρκτές, μόνο που αυτές εκφράζονται με στρεβλό τρόπο.

Ξεχωριστή θέση στην ιδεολογική παρέμβαση της **τηλεόρασης** στη νεολαία κατέχουν τα λεγόμενα τηλεπαιχνίδια που τα τελευταία χρόνια, αφού εισήχθησαν από πιο αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες (Ολλανδία, Γαλλία, Αμερική κ.α.), υιοθετήθηκαν στη συνέχεια από όλα τα μεγάλα ελληνικά ιδιωτικά κανάλια σε διάφορες μορφές και παραλλαγές. Καταγράφουμε μερικές από αυτές: Μπιγκ Μπράντερ, Φάρμα, Μπαρ, Γκιμ Σόου, Σερβάνιμπορ, Σούπερ Αϊντολ, Φέιμ Στόρι και πάει λέγοντας... [19]. Όπως και οι άλλες μορφές χειραγώγησης δεν πρόκειται για μορφές που απευθύνονται αποκλειστικά στη νεολαία, *αλλά εκτιμάμε ότι στοχεύουν κυρίως σε αυτή γιατί διεξάγονται με συμμετοχή ανθρώπων που στην πλειονότητά τους είναι νέοι, χρησιμοποιούν «νεανικό» ύφος και το κοινό τους αποτελείται από παιδικές, εφηβικές και νεανικές ηλικίες*. Παρά τις επιμέρους μορφολογικές διαφοροποιήσεις τους, αυτές οι εκπομπές διέπονται από ορισμένα στοιχεία στα οποία βρίσκεται και η ουσία της ύπαρξής τους (των εκπομπών). Απαριθμούμε αυτά τα στοιχεία που διέπονται από έντονο ιδεολογικό φορτίο:

α) Δημιουργείται μια επίφαση δημοκρατίας μέσω της συμμετοχής των τηλεθεατών που πραγματοποιείται από τα τηλεφωνικά μηνύματα προς το κανάλι. Με τη διαδικασία αυτή οι τηλεθεατές αποφασίζουν (ή υποτίθεται ότι αποφασίζουν) για τη συμμετοχή εκείνου ή του άλλου παίκτη. *Δε θα πρέπει να ξεχάσουμε ότι σύμφωνα με τη δήλωση του Γ. Παπανδρέου η συμμετοχή αυτή είναι ένα παράδειγμα της συμμετοχικής δημοκρατίας. Ετσι, η νεολαία εμπνέει τον όρο της δημοκρατίας μακριά από το ταξικό της περιεχόμενο. Βέβαια, αυτό συνέβαινε έτσι κι αλλιώς, αλλά τουλάχιστον η έννοια της δημοκρατίας δεν ήταν απομακρυσμένη από την έννοια της πολιτικής.*

β) Η νεολαία, επιπλέον, *διαπαιδαγωγείται στην κατάδοση* και μάλιστα μπροστά στο πανελλήνιο. Ο κάθε παίκτης δικαιούται να «κρικάρει» τους συμπαίκτες του μπροστά σε μια κάμερα. Ασφαλώς, δεν πρόκειται για κριτική αλλά για αλληλοκαρφώματα και ένα είδος χαφιεδισμού. Στη σημερινή εποχή που κάθε μέσο αξιοποιείται από τον ιμπεριαλισμό για την καταγραφή των πολιτικών πεποιθήσεων, το φακέλωμα, την τρομοκράτηση, αυτού του είδους οι εκπομπές συμβάλλουν σε αυτή την κατεύθυνση. *Η συνείδηση των νέων ανθρώπων προετοιμάζεται για να δεχτεί κάθε μορφή φακελώματος ως μια φυσική πραγματικότητα.*

γ) Η κατάδοση όμως πάει μαζί με την παρακολούθηση. Είναι γνωστό ότι η καταγραφή των πολιτικών φρονημάτων δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική αν δεν είναι αποτελεσματική η παρακολούθηση. Οι «αθώες» κάμερες που έχουν τοποθετηθεί παντού για τη ρύθμιση υποτίθεται της κυκλοφορίας, κάνουν πραγματικότητα το «Μεγάλο Αδελφό». Αυτό όμως δε φτάνει. Η νεολαία πρέπει να μπει για τα καλά στο πνεύμα. Ετσι, στα τηλεπαιχνίδια περίπου 24 ώρες το εικοσιτετράωρο οι παίκτες παρακολουθούνται. Και αυτό επίσης αντιμετωπίζεται ως μια φυσική πραγματικότητα. *Όταν ο νέος θα μπει στην παραγωγή με τις κάμερες να τον παρακολουθούν για να διαπιστώνεται η παραγωγικότητά του ή για το αν είναι «ανατρεπτικό στοιχείο», θα έχει ίσως τρωθεί η συνείδησή του κι ένα τμήμα της νεολαίας θα μένει απαθής μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση.* Τουλάχιστον, αυτή είναι η επιδίωξη. Πρέπει σε αυτό το σημείο να σημειώσουμε ενδιαφέρουσες αναλογίες με τα εφαρμοζόμενα ή επικείμενα συστήματα αξιολόγησης στην εκπαίδευση. Όπως ακριβώς ο παίκτης του τηλεπαιχνιδιού αξιολογείται από τους καθηγητές (;) του, όπως παρακολουθείται κι ελέγχεται αδιαλείπτως με τρόπο καταπιεστικό, όπως όλα μπαίνουν σε διαδικασία μέτρησης, έτσι επιχειρείται να εφαρμοστεί ένα παρόμοιο μοντέλο και στην εκπαίδευση σε όλες της τις βαθμίδες. Με αδιάκοπη «αξιολόγηση», με μέτρηση των πάντων, με συνεχή έλεγχο. Δεν ξέρουμε αν οι εμπνευστές των τηλεπαιχνιδιών είχαν κάτι τέτοιο στο μυαλό τους, το θέμα είναι ότι αντικειμενικά υπάρχει αυτή η αντιστοιχία και θεωρητικά διευκολύνει την αποδοχή της «αξιολόγησης» σε σχολεία και πανεπιστήμια. *Δε θα πρέπει επιπλέον να ξεχάσουμε ότι οι κάμερες παρακολούθησης κάνουν όλο και συχνότερα την εμφάνισή τους τόσο σε ιδιωτικά όσο και σε δημόσια σχολεία.*

δ) Επίσης, μαθαίνει ο νέος πώς «χαράζοντας στρατηγικές», όπως λένε σε αυτά τα τηλεπαιχνίδια, να πατάει επί πτωμάτων προκειμένου να είναι ο νικητής του παιχνιδιού: *το «ο θάνατός σου η ζωή μου» γίνεται κεντρικό δόγμα.* Στο πλαίσιο χάραξης αυτής της «στρατηγικής» νομιμοποιείσαι να παριστάνεις το φίλο με τους υπόλοιπους, να υποκρίνεσαι και να υποσκάπτεις με τον πιο έξυπνο τρόπο τη θέση του άλλου. Ηθικοί ενδοιασμοί δεν πρέπει να υπάρχουν, αφού ο στόχος είναι ένα όχι ευκαταφρόνητο χρηματικό ποσό. Πρέπει όμως να φροντίζεις η «στρατηγική σου» να είναι αόρατη, διότι αλλιώς εκτίθεται και γίνεσαι αντιπαθής. Το ροκάνισμα του συνανθρώπου νομιμοποιείται εφόσον είναι διακριτικό...

ε) Το εύκολο και γρήγορο κέρδος είναι ένα από τα σημαντικότερα μηνύματα που διοχετεύεται στη νεολαία. Η συνταγή είναι πάνω-κάτω η εξής: Συμμετέχεις σε ένα τηλεπαιχνίδι. Εγκλείεσαι για ένα χρονικό διάστημα σε ένα σπίτι. Υπόκεισαι σε διάφορες δοκιμασίες και δυσκολίες. Αν όμως φτάσεις στο τέλος και κερδίσεις, τότε ανοίγουν οι πύλες του ουρανού: οι δισκογραφικές εταιρίες, η **τηλεόραση**, ο κόσμος της «σόου μπιζ» σε περιμένουν. Και αυτό συνεπάγεται δόξα και χρήμα. Μάλιστα, δεν είναι και απαραίτητο να κερδίσεις. Για όλους υπάρχει χώρος. Ακόμα και οι χαμένοι μπορούν να κάνουν μια σπουδαία πορεία στο καλλιτεχνικό στερέωμα. Κι όλα αυτά μόνο με λίγους μήνες ταλαιπωρίας. Αν πάλι το παιχνίδι δε σχετίζεται με τις καλλιτεχνικές ανησυχίες των συμμετεχόντων, μπορείς να κερδίσεις 50.000 ευρώ. *Δε χρειάζονται πολύχρονες σπουδές,*

διάβασμα, μόρφωση, καλλιέργεια. Αρκεί να έχεις ένα ταλέντο, να είσαι χαριτωμένος ή και όμορφος. Δε μας ενδιαφέρει τι συμβαίνει στην αγορά εργασίας. Αν υπάρχουν δικαιώματα, αν υπάρχει ανεργία και γιατί υπάρχει, με τι συνθήκες δουλεύει ο εργαζόμενος. Αυτό που έχει σημασία είναι να αρπάξεις την ευκαιρία από τα μαλλιά. Η εργασία δεν είναι δικαίωμα, είναι ευκαιρία, επομένως η εύρεσή της ανάγεται σε ατομική ευθύνη. Εν τέλει πρόκειται για μηνύματα πλήρως εναρμονισμένα με τη λογική των ατομικών ευκαιριών που συχνά-πυκνά προβάλλεται στο καπιταλιστικό σύστημα: η εργασία ή η μόρφωση, για παράδειγμα, δεν είναι δικαίωμα. Η πρόσβαση σε αυτά εξαρτάται από τη δυνατότητα υφαρπαγής των παρεχόμενων ευκαιριών.

ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΑΠΕΥΘΥΝΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

Τα «αθώα» περιοδικά της δεκαετίας του '70, όπως το «Αγόρι» και η «Μανίνα» μπήκαν στο χρονοντούλαπο της ιστορίας μαζί με τους βόλους και τις σβούρες. Τη θέση τους πήραν περιοδικά όπως το Nitro, το Max, το Κλικ, το Escape κ.ά. Πρόκειται για μια σχολή περιοδικών και δημοσιογραφίας που ξεκίνησε ο Π.

Κωστόπουλος, γνωστός εκσυγχρονιστής και παλαιό στέλεχος του ΠΑΣΟΚ ή για να είμαστε περισσότερο ακριβείς, περιβόητος απολογητής του συστήματος. Τα μηνύματα και οι προσπάθειες χειραγώγησης της νεολαίας μέσα από τα λεγόμενα λάιφ-στάιλ περιοδικά είναι πολυποίκιλα. Δε θα μπορούμε σε μια διαδικασία ενδελεχούς παρουσίασης και ανάλυσης όλων αυτών των τρόπων, κάτι που από μόνο του θα αποτελούσε θέμα διδακτορικής μελέτης.

Επί τροχάδην, απλώς θα αναφέρουμε ότι η χειραγώγηση επιχειρείται με αναφορές σε μια μεγάλη γκάμα θεμάτων: ναρκωτικά, ρατσισμός, εθνικισμός, ερωτικές σχέσεις, κινηματικές διαδικασίες, νέες τεχνολογίες, μόδα, τρόπος ζωής, πολιτικές εξελίξεις κ.ά. Θα σταθούμε, ωστόσο, σε μια από τις παρεμβάσεις τους που έχει να κάνει με το χαρακτηρισμό της σημερινής γενιάς.

Τη δεκαετία του '90 έκανε την εμφάνισή του ο όρος της Generation X^[20] (γενιά X). Ετσι χαρακτηρίστηκε η γενιά αυτής της δεκαετίας, η οποία ενώ χαρακτηρίστηκε ως υπερπληροφορημένη και υποαπασχολούμενη, έφερε τις ιδιότητες μιας απολίτικης και αδιάφορης νεολαίας, βαθιά ατομιστικής και φιλοτομαριστικής. Επίσης, επρόκειτο για μια νεολαία που αγαπούσε τις πλαστικές τροφές, «κατάπινε» ναρκωτικές ουσίες, «έφτυνε» τις αξίες, παρακολουθούσε MTV, έπαιζε με ακόρεστο τρόπο ηλεκτρονικά παιχνίδια. Ήταν μια νεολαία ενταγμένη στο «μεταμοντέρνο» τοπίο και βρισκόταν σε αρμονία με αυτό. Είναι όμως γνωστό ότι πολλά από τα αστικά ιδεολογήματα απαξιώνονται γρήγορα και αντικαθίστανται από άλλα που υποτίθεται ότι ανταποκρίνονται στις νέες συνθήκες. Ετσι, μόλις τέσσερα χρόνια αργότερα ανακαλύφθηκε η γενιά Ψ και σε κάποιες περιπτώσεις η γενιά ΧΨ^[21]! Η γενιά Ψ σερφάρει αδιάκοπα στο διαδίκτυο, κάνει μανιωδώς ζάπινγκ, οι απόψεις αυτών των νέων είναι «συμβατικές», «το χάσμα με τους γονείς μικρότερο», «δεν είναι γεννημένοι επαναστάτες», «η πολιτική τους τοποθέτηση κινείται στο κέντρο»^[22].

Η προσπάθεια να δοθεί μια συγκεκριμένη ταυτότητα στη νεολαία δεν είναι καινούρια. Στο παρελθόν υπήρξαν πολλές τέτοιες απόπειρες που, ωστόσο, δέχτηκαν σοβαρά πλήγματα από την ίδια τη νεολαία. Αναφερόμαστε στο χαρακτηρισμό της γενιάς της χουντικής 7ετίας που την χαρακτήριζαν ως γενιά των γηπέδων κι όμως έγραψε τις δικές της χρυσές σελίδες στην ιστορία του νεολαιίστικου κινήματος ή ας θυμηθούμε τη «χαμένη» γενιά της δεκαετίας του '90 που έδωσε μια ισχυρή απάντηση που μάλιστα είχε διάρκεια στην αντιμεταρρύθμιση «Αρσίνη». Αυτό που μας αφορά στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ότι αυτού του είδους οι αναλύσεις για τη νεολαία διοχετεύονται μέσω των περιοδικών που απευθύνονται στην ίδια τη νεολαία.

Η νεολαία λοιπόν παρακολουθώντας αυτά τα περιοδικά υποτίθεται ότι βλέπει σε έναν καθρέφτη το είδωλό της. Παρά το γεγονός ότι οι διάφοροι χαρακτηρισμοί που της αποδίδονται δεν είναι εντελώς ανακριβείς και εμπεριέχουν ψήγματα αλήθειας, το πρόβλημα βρίσκεται αλλού. Η (αρνητική) εικόνα που της καταλογίζουν δεν παρουσιάζεται ως προβληματική, αλλά ως μια κατάσταση δεδομένη, ενίοτε και θετική. Επιπλέον, δεν ερμηνεύεται (αυτή η εικόνα) ή όταν αυτό γίνεται, γίνεται επιδερμικά με μια πρόχειρη περιγραφή του status της νεολαίας. Επομένως, η νεολαία βλέπει μια «πειστική» εικόνα της στις ιλουστρασιόν σελίδες αυτών των περιοδικών, αναγνωρίζει ή υποτίθεται ότι αναγνωρίζει τον εαυτό της και δε βρίσκει λόγο αλλαγής των συμπεριφορών της, αφού αυτές οι συμπεριφορές είναι κοινωνικά αποδεκτές. Αυτό που επιχειρείται είναι να μπει η νεολαία σε μια κατάσταση αυθυποβολής. Να πιστέψει ότι είναι έτσι γιατί της το λένε κάποιοι ειδικοί. Στο ίδιο μοτίβο συνεχίζουν τα περιοδικά και σήμερα. Θα αναφερθούμε σε μια πολύ χαρακτηριστική περίπτωση που επιβεβαιώνει την άποψή μας για την επανάληψη και μάλιστα με πιο χυδαίο τρόπο στις σημερινές συνθήκες. Σε ένα από τα πιο γνωστά περιοδικά που κυκλοφορούν σήμερα^[23], δημοσιεύεται μια «μελέτη» για τη στάση ζωής των νέων ανθρώπων υπό μορφή συνεντεύξεων. Αξίζει αντί για οποιοδήποτε άλλο σχόλιο να παραθέσουμε ορισμένα τμήματα αυτών των συνεντεύξεων:

Συνέντευξη 1η:

- *Τώρα που θα τελειώσουν και οι Παραολυμπιακοί θα βρεθείς άνεργος. Τι θα κάνεις μετά;*
- *Ο,τι με φωτίσει ο Θεός. Δεν έχω κάποιο σχέδιο. Αποφεύγω τα σχέδια, γιατί ποτέ δε μου έχουν «βγει». Οπότε... ό,τι κάσει.*
- *Κι αν δεν κάσει; Δε φοβάσαι μήπως βρεθείς χωρίς χρήματα;*
- *Το χρήμα κινεί τον κόσμο. Εγώ μπορώ όμως να συμβιβαστώ με 1000-1200 ευρώ το μήνα [...].*
- *Με αυτά τα λεφτά θα φτιάξεις τη ζωή σου;*
- *Όχι. Με το τζόκερ! [...]*
- *Αν έβρισκες δουλειά και ύστερα από λίγο καιρό βρισκόσουν εσύ και ένας συνάδελφός σου να διεκδικείται*

την ίδια ανώτερη θέση;

- Θα προσπαθούσα να τον βγάλω από τη μέση [...]. Ίσως να τον συκοφαντούσα. Ίσως να «έγλειφα» το αφεντικό...

Συνέντευξη 2η:

- Για να ανέβεις στη δουλειά σου τι σκοπεύεις να κάνεις;

- Θα γλείψω, τι να κάνω; Ας είμαστε ρεαλιστές, πώς αλλιώς γίνεται;

- Θα μπορούσες να διαβάσεις και ένα συνάδελφό σου για να πάρεις προαγωγή πριν από εκείνον;

- Χαλαρά! Έτσι δεν κάνουν όλοι;

Συνέντευξη 3η:

- Στη δουλιά σου, ως πού θα μπορούσες να φτάσεις για τα χρήματα;

- Μέχρι το διάολο. Δεν αστειεύομαι. Για την αύξηση και τη θέση θα μπορούσα να πατήσω επί πτωμάτων.

Είναι λίγο όπως τα reality. Θεωρώ ότι σε έναν εργασιακό χώρο δεν υπάρχουν φίλιες.

- Θα πήγαινες με το αφεντικό σου;

- Τι σε κάνει να πιστεύεις πως δεν το έχω κάνει;*

Αν εξαιρέσουμε τους αφελείς κοινωνιολόγους και εν γένει μελετητές που δε διαθέτουν τα κατάλληλα επιστημονικά εργαλεία, που δε χρησιμοποιούν τη μαρξιστική μέθοδο για μια μελέτη της συμπεριφοράς, των προτύπων και της ψυχοσύνθεσης της νεολαίας, η προσπάθεια να περάσει η εικόνα μιας κυνικής και ωμής νεολαίας στην ίδια τη νεολαία, δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ως μια μη μεθοδευμένη ενέργεια με εμφανέστατους στόχους: την απαξίωση των συλλογικών αξιών. Αυτό το πρότυπο δεν είναι «ρεαλιστικό». Είναι «απαρχαιωμένο» και «αναποτελεσματικό». Αυτό που μπορεί να «δώσει» λύση είναι η πιο φιλοτομαριστική στάση ζωής και μάλιστα -όχι τυχαία- στον εργασιακό χώρο. «Μη διστάσεις λοιπόν να δράσεις σύμφωνα με τους όρους αυτών που παρουσιάζονται στο περιοδικό», είναι το μήνυμα. «Αυτοί δεν είναι απλώς ένα κομμάτι της νεολαίας. Είναι η ίδια η νεολαία». Αλλωστε οι γνωρίζοντες την ενδύουν με βαρύγδουπους τίτλους προς χάρη της επιστημονικής επίφασης: γενιά Χ, γενιά Ψ και πάει λέγοντας, ενώ συνεντεύξεις από 12 μόλις νέους (εφόσον αυτές οι συνεντεύξεις δεν είναι πλασματικές) συνηθίζουν, υποτίθεται, μια έρευνα-σοκ κατά το περιοδικό για τα ιδανικά των νέων!!! Και η νεολαία αυτή φέρει αυτά τα χαρακτηριστικά, επειδή το επιτάσσουν οι μεταμοντέρνοι καιροί. Κάθε απόπειρα διαφοροποίησης θα είναι «εκτός του κλίματος»...

Τέλος, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι αυτού του είδους οι προσπάθειες να αποκτήσει η νεολαία ένα πρόσωπο που δεν της αντιστοιχεί, ούτε νέα είναι ούτε πρέπει να μας ξενίζει.

Ανοίγοντας σε αυτό το σημείο μια παρένθεση θα αναφέρουμε για παράδειγμα ότι τη δεκαετία του '60, υπήρξε μια παρόμοια επιχείρηση με άλλη βεβαίως μορφή. Αναφερόμαστε στη λυσσαλέα προσπάθεια των αστικών ΜΜΕ να ενισχύσει το αναρχοαυτόνομο ρεύμα στις καπιταλιστικές χώρες, ως αντίβαρο στα κομμουνιστικά κόμματα και τις κομμουνιστικές νεολαίες. Της επιχείρησης ηγούνταν «επιφανείς» θεωρητικοί όπως ο Μαρκούζε και ο Ντανιέλ Κον Μπετίτ (ο κύριος που σήμερα είναι ένας από τους επίσημους απολογητές των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων). Όταν μάλιστα ο Μαρκούζε παρουσίασε τη δική του θεωρία για το Μαρξ, με την ευκαιρία των 150 ετών από τη γέννησή του, σε θεωρητική συζήτηση που οργάνωσε η ΟΥΝΕΣΚΟ στο Παρίσι, εκθείασε το ρόλο των φοιτητών και της διάνοησης ως μια καταλυτική δύναμη της μελλοντικής κοινωνίας και ως τη μοναδική που μπορεί να προκαλέσει ρήξη στον καπιταλισμό. Έκτοτε, ξεκίνησε μια επιχείρηση διαφήμισης του εν λόγω κυρίου[24]. Η κύρια προσπάθεια ήταν να αποκτήσει ισχύ και αξιοπιστία η εικόνα της νεολαίας που προέβαλλε ο Μαρκούζε, στην ίδια τη νεολαία, κάτι αντίστοιχο με αυτό που λαμβάνει χώρα σήμερα με τα περιοδικά[25].

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

Όπως εισαγωγικά αναφέραμε, σκοπός μας δεν ήταν μια συνολική καταγραφή όλων εκείνων των μηχανισμών που μπαίνουν σε λειτουργία προκειμένου να κάνουν επιτυχέστερη τη χειραγώγηση της νεολαίας. Κάτι τέτοιο έτσι κι αλλιώς θα ήταν πρακτικά αδύνατο. Επιλέξαμε ορισμένες από τις μεθόδους που, κατά τη γνώμη μας, παρουσιάζουν ένα ενδιαφέρον και ως προς την αποτελεσματικότητά τους και ως προς το εύρος εφαρμογής τους και ως προς τη «νεωτερικότητά» τους. Θα κλείσουμε τους προβληματισμούς και τις επισημάνσεις μας με μια ανακεφαλαίωση βασικών θέσεων μας:

Α) Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων στον καπιταλισμό έχει πάντα μια διπλή σημασία: από τη μια αποτελούν αντικειμενικά προοδευτική εξέλιξη, όπως συνέβη και σε όλους τους προηγούμενους κοινωνικοοικονομικούς σχηματισμούς. Από την άλλη το συγκεκριμένο πλαίσιο μέσα στο οποίο υπάρχουν, τείνει να τις μετατρέψει σε δυνάστες του ανθρώπου. Με αυτό τον τρόπο πρέπει να βλέπουμε και τα μέσα τα οποία χρησιμοποιούνται από τον ιμπεριαλισμό για τη χειραγώγηση της νεολαίας.

Β) Απώροια της προηγούμενης θέσης είναι και η θέση που υποστηρίζει ότι το μέσο δεν πρέπει να ταυτίζεται με το περιεχόμενο, οδηγώντας σε καταστροφολογικές θεωρήσεις, που συχνά παρουσιάζονται με ένα προοδευτικό μανδύα.

Γ) Η νεολαία αποτελεί βασικό στόχο της ιμπεριαλιστικής προπαγάνδας και της όλης προσπάθειας για να κατευθύνει τη συνείδησή της προς τα εκεί που επιθυμεί η πλουτοκρατία. Γιατί αντιλαμβάνεται (η πλουτοκρατία) ότι θα είναι το μέλλον ή... και το παρελθόν του καπιταλισμού (η νεολαία), ως η αυριανή

βάρδια της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων. Για αυτόν ακριβώς το λόγο παίρνει σοβαρά υπόψη της, τις ψυχικές ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η νεολαία και που αποτελούν αντικειμενικό φαινόμενο: «...Οι ηλικιακές ιδιομορφίες δημιουργούν ένα συγκεκριμένο σύμπλεγμα πολύμορφων χαρακτηριστικών, όπως γνωστικών, συναισθηματικών, μοτίβων (σκοπών δραστηριότητας), αισθητηριακών και άλλων χαρακτηριστικών του ατόμου. Σε αντίθεση από τις ευρύτατες παραλλαγές των ατομικών ιδιομορφιών, οι ηλικιακές ιδιομορφίες αντανακλούν τέτοιους μετασχηματισμούς, οι οποίοι γίνονται στον ψυχισμό της πλειονότητας των εκπροσώπων μιας συγκεκριμένης κουλτούρας ή υποκουλτούρας σε συγκριτικά όμοιες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες. Οι ηλικιακές ιδιομορφίες δεν παρουσιάζονται στην «καθαρή» τους μορφή και δεν έχουν απόλυτο και στάσιμο χαρακτήρα, αντίθετα δέχονται την επίδραση από την πλευρά των κοινωνικών - ιστορικών, εθνικών και κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων...» (οι υπογραμμίσεις δικές μας) [26].

Τις παραπάνω διαπιστώσεις ασφαλώς και τις έχουν υπόψη τους όλα εκείνα τα επιτελεία που ασχολούνται με τη νεολαία. Γνωρίζουν άριστα ότι:

- 1) Ο νεολαίος είναι ιδεολογικά ασταθής. Βρίσκεται σε μια συνεχή διαδικασία αναζήτησης, διψάει για ιδανικά, αναζητάει το νόημα της ζωής.
- 2) Συνήθως είναι πολύ πιο ανοικτός από τις υπόλοιπες ηλικιακές κατηγορίες στο άκουσμα ιδεών.
- 3) Η συνειδησή του είναι και πιο εύπλαστη πάλι συγκριτικά με τις άλλες ηλικιακές ομάδες.
- 4) Έχει μια τάση «αβαγκαρντισμού» με την έννοια ότι διαθέτει περίσσειμα δυνάμεων, τις οποίες συχνά ο ίδιος υπερτιμά.
- 5) Έχει έντονες συναισθηματικές μεταπτώσεις[27].

Οι εμπνευστές των σύγχρονων μεθόδων χειραγώγησης της νεολαίας «πατάνε» σε όλο αυτό το περιγραφόμενο πλέγμα, επιδιώκοντας τα μέγιστα δυνατά οφέλη και προσπαθώντας να προετοιμάσουν μια αυριανή εργατική τάξη σε κατάσταση κατατονίας στην επερχόμενη νέα καπιταλιστική βαρβαρότητα.

Δ) Καθήκον, δύσκολο αλλά απολύτως απαραίτητο, είναι η απάντηση από την πλευρά του επαναστατικού φορέα σε όλες τις προσπάθειες της άρχουσας τάξης να κερδίσει ολόπλευρα τη νεολαία. Ασφαλώς, η λύση δε βρίσκεται στην αναπαλαίωση των παλιών ευρωκομμουνιστικών δογμάτων για την οικοδόμηση επιμέρους θεματολογικών νεολαιίστικων κινήματων και μάλιστα ελλείψει ενοποιητικού πολιτικού ιστού με τελική κατάληξη σε μπερνσταϊνικά δόγματα, σύμφωνα με τα οποία «το κίνημα είναι το παν, ο τελικός σκοπός τίποτα». Με άλλα λόγια η νεολαία δε θα πρέπει να μπει σε «κίνηματικά καλούπια» του τύπου «φτιάχνουμε ένα κίνημα κατά των κινητών ή κατά των περιοδικών κλπ.» που εξ ορισμού είναι ουτοπικά και αποπροσανατολιστικά. Αυτό που προέχει είναι η συνειδητοποίηση από την πλευρά της νεολαίας-στο μέτρο του δυνατού-των τρόπων με τους οποίους χειραγωγείται, καθώς και για ποιο λόγο αυτό συμβαίνει. Η ολόπλευρη αντιμετώπιση- από την άποψη του κινήματος- τέτοιων προβλημάτων, μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από «ένα λαϊκό κοινωνικοπολιτικό μέτωπο, στο οποίο έχει θέση η νεολαία, το Αντιιμπεριαλιστικό Αντιμονοπωλιακό Δημοκρατικό, με πρωτοπόρα δύναμη την εργατική τάξη, που θα αλλάξει ριζικά τους πολιτικούς συσχετισμούς, φέρνοντας τον ίδιο το λαό στην εξουσία». [28]

Η πρόκληση για το ΚΚΕ και την ΚΝΕ μεγάλη. Αλλά «σε όποιον έτυχαν πολλά πρέπει να δώσει και πολλά», όπως έλεγε ο Λένιν...

Ο Βασίλης Λιάσης είναι συνεργάτης της Ιδεολογικής Επιτροπής της ΚΕ του ΚΚΕ.

[1] Δες αναλυτικότερα α) Ε.Μ.: «Ηλεκτρονικές "φυλακές ελευθερίας"». Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», 8.6.1997. β) Δ. Ορφανάκη: «Μαρκαρισμένοι σα ζώα... για λόγους "ασφαλείας"». Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», 24.11.2002. γ) Σ. Ξενικουδάκης: «Μαρκαρισμένοι σαν τα γελάδια...». Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», 26.1.2003.

[2] Σ. Ξενικουδάκης: «Τσιπ παρακολούθησης μαθητών ενώ έρχονται τα βιομετρικά συστήματα». Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», 24.10.2004.

[3] «"Φρένο" στο μυαλό τα ηλεκτρονικά παιχνίδια». Εφημερίδα «Καθημερινή», (αναδημοσίευση από Observer), 9.12.2001.

[4] Σ. Ξενικουδάκης: «Βία στην τηλεόραση, βιντεοπαιχνίδια και παιδική ψυχή», 18.5.2003.

[5] Ολγα Κολιάτσου «Απεξάρτηση από τους υπολογιστές». Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 19.7.05.

[6] Γ. Τσίρου: «Ο πόλεμος του κόλπου επί...οθόνης». Εφημερίδα «Καθημερινή», 1.2.1998.

[7] Δες αναλυτικότερα στην ηλεκτρονική διεύθυνση, www.saferinternet.gr

[8] Αφιέρωμα: «Καλώς ήρθατε στο μέλλον». «Ταχυδρόμος», 24.12.2004.

[9] Ακόμα, παρατηρήθηκε μείωση του λεξιλογίου των παιδιών ως αποτέλεσμα της αυξημένης χρήσης των μηνυμάτων, αφού χρησιμοποιούνται διακοπτόμενες λέξεις ή πολύ απλοποιημένες. Με άλλα λόγια χρησιμοποιείται μια κωδικοποιημένη γλώσσα, κάτι σαν κώδικας Μορς που τελικά φτωχαίνει αυτή την ίδια τη γλώσσα στην προφορική και γραπτή της εκφορά. Εκτός λοιπόν της κίνηματικής διάστασης υπάρχει και μια μορφωτική. Ασφαλώς κάτι τέτοιο δεν ευαισθητοποιεί τις ανά τον κόσμο άρχουσες τάξεις αφού -έτσι κι αλλιώς- η γνώση και η μόρφωση ήταν ανέκαθεν στον καπιταλισμό κατευθυνόμενες κι εξυπηρετούσαν τις ανάγκες του κεφαλαίου. Ειδικά όμως σήμερα, που επιτάσσει η ΕΕ τη χρήση κατά κύριο λόγο, γραφής, ανάγνωσης και απλών αριθμητικών πράξεων, η χρήση του κινητού τηλεφώνου όχι μόνο δεν μπορεί να προβληματίσει αλλά είναι και «χρήσιμη». Ανεξάρτητα όμως αν πρόκειται ή όχι για «σχέδιο», το ζήτημα είναι τι προκύπτει αντικειμενικά και αυτό που προκύπτει είναι μια νέα μορφή χειραγώγησης της νεολαίας που προηγούμενο της δεν υπάρχει τις προηγούμενες εποχές.

[10] Έχει διαπιστωθεί μέσω μαγνητικών τομογραφιών του εγκεφάλου ότι η εκπεμπόμενη ακτινοβολία από τα κινητά υπερβαίνει κατά πολύ τα επιτρεπόμενα όρια σε ορισμένα σημεία του εγκεφάλου. Αυτό σημαίνει ότι θα έπρεπε η ισχύς εκπομπής των κινητών να μειωθεί κατά 8 φορές. Υπάρχουν πλέον ισχυρότατες ενδείξεις ότι η χρήση των κινητών προκαλεί πονοκεφάλους, ζαλάδες, ναυτίες, κόπωση, γήρανση, όγκους και καρδιοπάθειες. Οι εταιρείες κινητής τηλεφωνίας φυσικά αρνούνται την οποιαδήποτε τέτοια επιβλαβή επίπτωση (δες αναλυτικότερα www.rwf.gr).

- [11] Υπάρχει ακόμα μια διάσταση αναφορικά με την κινητή τηλεφωνία που μπορεί να μην αποτελεί έναν άμεσο τρόπο ιδεολογικής χειραγώγησης, ωστόσο έχει μια σοβαρή ιδεολογική και πολιτική σημασία. Αναφερόμαστε στη δυνατότητα ηλεκτρονικής παρακολούθησης για την οποία έχουμε, ήδη, κάνει αναφορά. Είναι γνωστό ότι μπορεί πλέον να γίνεται απόσπαση προσωπικών δεδομένων ή ακόμα χειρότερα, παρακολούθηση εργαζομένων που έχουν σχέση με το λαϊκό κίνημα. Όπως και να έχει, πρόκειται για μια διαδικασία που ως άμεση συνέπεια θα έχει την πρόκληση του φόβου και της τρομοκρατίας. Ασφαλώς σε μια τέτοια διαδικασία πρώτοι στη λίστα θα είναι οι κομμουνιστές κάτι που σημαίνει την ανάγκη αυξημένης επαγρύπνησης. Τα πράγματα γίνονται ακόμα σοβαρότερα αφού, πρόσφατως, με πρόσχημα την αντιμετώπιση των «τρομοκρατών» το Συμβούλιο υπουργών της ΕΕ αποφάσισε γενικευμένο φακέλωμα, βάση του οποίου ο Ευρωπαίος εργαζόμενος θα παρακολουθείται σε 24ωρη βάση, επί 365 ημέρες το χρόνο σε όλες τις μορφές επικοινωνιών.
- [12] Σ. Ξενικουδάκης: «Ο μηχανισμός του εθισμού στην **τηλεόραση**». Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», 24.2.2002.
- [13] Μαρία Δεληθανάση: «Ένας... μικρόκοσμος γεμάτος βία και σεξ». Εφημερίδα «Καθημερινή», 1.12.2002.
- [14] Σημειώνουμε ενδεικτικά ότι πριν από μερικά χρόνια περισσότεροι από 700 μικροί Γιαπωνέζοι παρουσίασαν μια σειρά από «περίεργα» συμπτώματα όπως ερεθισμούς στα μάτια, σπασμούς, έντονα αναπνευστικά προβλήματα και κρίσεις επιληψίας. Το κοινό στοιχείο που τους συνέδεε ήταν η παρακολούθηση της γνωστής σειράς Πόκεμον. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται φωτοευαίσθητη επιληπτική κρίση και ερμηνεύεται με τις συνεχείς εναλλαγές φωτεινών και σκοτεινών εικόνων, τη συνεχή δράση, τις έντονες ακτινοβολίες δυνατού μπλε, κόκκινου και λευκού χρώματος με συχνότητα 1/30 το δευτερόλεπτο (αντίστοιχα προβλήματα παρουσιάστηκαν και σε ομάδες εφήβων κατά την παρακολούθηση βιντεοπαιχνιδιών της εταιρείας «NITENTΟ». Δες αναλυτικότερα: α) «Επεισοδιακή προβολή επικίνδυνου καρτούν». Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», 18.12.1997. β) Μ. Νταλιάνη-Ε. Ελευθεριάδου: «Η TV αρρωσταίνει τα παιδιά». Εφημερίδα «Τα Νέα», 7.1.1998.
- [15] Δ. Μητρόπουλος: «Τρόμος πάνω από τα παιδιά». Εφημερίδα «Το Βήμα», 21.1.1996.
- [16] Σ. Ξενικουδάκης: «Βία στην **τηλεόραση**, βιντεοπαιχνίδια και παιδική ψυχή». Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», 18.5.2003.
- [17] Μ. Δεληθανάση: «Ένας... μικρόκοσμος γεμάτος βία και σεξ». Εφημερίδα «Καθημερινή», 1.12.2002.
- [18] Εφημερίδα «Καθημερινή», 30.5.2004: «Στην παγίδα διαφημιστών από κούνια...».
- [19] Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στις ελληνικές εκδόσεις των τηλεπαιχνιδιών δεν έχουμε ακόμα δει τα χειρότερα. Αναφέρουμε μερικές περιπτώσεις τηλεπαιχνιδιών του εξωτερικού που σίγουρα έχουν προκύψει από τα πιο νοσηρά μυαλά: στο παιχνίδι «I bet you will» («στοιχηματίζω ότι θα το κάνεις»), ενός παιχνιδιού που διεξαγόταν στη Ν. Υόρκη η ομάδα της εκπομπής προσφέρει χρήματα στους περαστικούς προκειμένου αυτοί να κάνουν τα πιο ακραία πράγματα. Για 200 δολάρια ένας παίκτης μπορεί να γλείψει σιρόπι από τις μασχάλες και τα πόδια μιας άγνωστης. Στην τούρκικη έκδοση του Μπιγκ Μπράντερ συμμετέχουν δυο ζευγάρια τα οποία από την εργασία τους παίρνουν περίπου το καθένα 150 ευρώ. Στόχος μέσα από τη συμμετοχή τους είναι η μέγιστη οικονομία με αποτέλεσμα ένας από τους παίκτες να πηγαίνει από το σπίτι του τηλεπαιχνιδιού στην εργασία του με τα πόδια διανύοντας καθημερινά 90 χιλιόμετρα και βαδίζοντας 9 ώρες!!! (Δες αναλυτικότερα www.rwf.gr)
- [20] Πρόκειται για έναν όρο που πρωτοεμφανίστηκε το 1991 από τον Καναδό συγγραφέα Douglas Coupland στο έργο του που έφερε ακριβώς αυτό τον τίτλο: «Generation X».
- [21] Β. Τσιώρου: «Από τη «γενιά Χ» στη «γενιά Ψ». Εφημερίδα «Τα Νέα», 9.5.1995.
- [22] Δ. Μητροπούλου: «Οι ηγέτες του 2020». Εφημερίδα «Το Βήμα», 16.3.1997.
- [23] Περιοδικό «Free», τεύχος Οκτωβρίου, 2004.
- * Οι υπογραμμίσεις δικές μας.
- [24] Το περιστατικό αναφέρεται στο «Νεολαία και κοινωνία», συλλογικό, εκδόσεις «Νέα Βιβλία», σελ. 202.
- [25] Ανάλογες διαδικασίες καταγράφηκαν και στην Ελλάδα τη δεκαετία του '70 και του '80 όπου ο τότε υπουργός πολιτισμού της ΝΔ Α. Ανδριανόπουλος δήλωνε στην εφημερίδα «Καθημερινή», την ημέρα των φοιτητικών εκλογών του 1980, ότι οι αναρχοαυτόνομοι αποτελούν μια μεγάλη ελπίδα για την «επανακάλυψη των αξιών της ελευθερίας» από την ελληνική νεολαία και τον απεγκλωβισμό από τα μαρξιστικά δεσμά (αναφέρεται στο: «*Η πορεία της νεολαίας*». Σπ. Χαλβατζή, σελ.192, εκδόσεις «Σύγχρονη Εποχή»).
- [26] «Ψυχολογία», λεξικό, σελ. 61, εκδόσεις «Πολιτζίντα».
- [27] Γ. Γιανιάφ-Α. Πολικάνοφ: «Η ανδρωση», 1975, σελ.31-33.
- [28] Θέσεις της ΚΕ του ΚΚΕ για τη πανελλαδική συνδιάσκεψη με θέμα: «Η δράση του κόμματος για τα προβλήματα της Νεολαίας. Η στήριξη της ΚΝΕ», σελ.48.